

Tüdőelváltozások gyakorisága, formái és klinikai jelentősége systemás lupus erythematosusban

Gyarmati János dr., Leővey András dr.
és Petrányi Gyula dr.

A systemás lupus erythematosus (SLE) az autoimmun kórképek között központi helyet foglal el. A betegség legfőbb jellemzője a rendkívüli változathoz tartozás. A végig monosystemás eseteket kivéve tulajdonképpen időben és szervi localisatio tekintetében szeszélyesen társult részbetegségek, szindrómák összessége. Szinte nincs is olyan szerv, amelynek megbetegedését a SLE egy-egy esetében ne észlelték volna. A társulásokban szereplő részbetegségek között vannak nagyon gyakoriak, kevésbé gyakoriak és ritkák (15).

A tüdő SLE-sal összefüggő elváltozásait az irodalomban sokáig a ritka részjelenségek közé sorolták, noha Osler (14) már 1904-ben hangsúlyozta, hogy a megbetegedés bármelyik szakaszában előfordulhatnak. A diagnosztikus módszerek tökéletesebbé válásával, valamint a hosszú ideig megfigyelt betegek számának növekedésével párhuzamosan megnőtt az észlelt tüdőfolyamatok száma is (3, 4, 5, 7).

Boyle (3), Bencze (2) és mások rámutatnak, hogy a tüdő megbetegedése ritkán a SLE első tünete, s még ritkábban mindvégig egyetlen szervi meg-

nyilvánulása is lehet. Az is közismert, hogy ez a betegség a súlyos toxikus, leromlott állapot, továbbá a hypo- és disproteinaemia révén nagymértékben hajlamosít bronchopulmonalis szövődmények — pneumonia, tályog, tbc., stb. — kialakulására (12). Ezt jelzi a klinikusok és kórboncnokok által SLE-ban gyakran észlelt terminalis bronchopneumonia is.

A SLE-os betegek mellkasi szerveinek, ezen belül a tüdőnek a megbetegedéseiről egy-két évtized óta hazánkban is jelentek meg közlemények (2, 9), de nagyobb beteganyag elemzéséről csak Leővey és Berkovits (12) munkájában olvashatunk. Ez a magyarázata annak, hogy a tüdőelváltozások gyakoriságáról, formáiról és ezek valódi természetéről, az alapbetegséggel való összefüggésükről még ma is meglehetősen kevés hazai tapasztalatunk van. Ezért véltük indokoltnak, hogy a DOTE I. sz. Belklinikáján kezelt, viszonylag nagyszámú betegen tett megfigyeléseinkről beszámoljunk.

Beteganyag és eredmények

Az elmúlt 5 év alatt 153 klinikai és laboratóriumi módszerekkel bizonyított SLE-ben szenvedő betegen végeztünk ismételt mellkas-röntgenvizsgálatokat (átvilágítás, kétirányú típusos felvétel, tomographia).

A röntgenológiai kimutatott mellkasi elváltozásokat és azok társulását az 1. sz. táblázat foglalja össze.

Az adatokból kitűnik, hogy a mellkasban valamilyen kóros eltérés a követési idő alatt betegeink $\frac{2}{3}$ részénél volt megfigyelhető. A következőkben csupán a tüdőparenchyma pathológiás elváltozásait kívánjuk tárgyalni. Ezért a pleurával és a szívvel kapcsolatban — a kóros folyamat jellegének közelebbi meghatározása nélkül — csak ennyit említünk, hogy érintettségük gyakorisága betegeinken a már hivatkozott irodalom adataival egyezően szintén magas, még akkor is, ha az adatok e vonatkozásban is tartalmaznak az alapbetegséggel oki kapcsolatban nem álló eltéréseket is. További szembeéltő tény — a részletezéstől ugyancsak eltekintve —, hogy SLE-ban a mellkasi szervek pathológiás folyamatai gyakrabban társultan jelentkeznek, tehát voltaképpen a cardiorespiratorikus rendszer betegszik meg. Winslow (20) megfigyeléséhez hasonlóan viszonylag gyakran észleltük a pleura izolált elváltozását. Ezzel szemben a tüdő kóros folyamatai legtöbbször pleuralis folyadék kíséretében jelentkeztek. A szív kóros eltérései esetén többnyire jellegtelen cardiome-

Mellkasi szervek elváltozásai SLE-ban

Sorszám	Az elváltozások lokalizációja	Betegek száma	%
1.	Csak tüdőben	5	3,2
2.	Tüdőben és pleurán	8	5,2
3.	Tüdőben és szíven	11	7,2
4.	Tüdőben, pleurán és szíven	18	11,8
	Tüdőben (1—4.) összesen	42	27,4
5.	Csak pleurán	8	5,2
6.	Csak szíven	35	22,9
7.	Pleurán és szíven	17	11,2
	Elváltozás (1—7.) összesen	102	66,7
8.	Elváltozás nem volt	51	33,3
	Mind összesen	153	100,0

1. táblázat

Tüdőelváltozások megjelenési formái SLE-ban

Sorszám	Az elváltozás	Esetek száma	% 100% = 153
1.	SLE-től független: régi tbc., tu., stb.	18	11,8
2.	Pneumonia-szerű	17	11,1
	ebből a) gócos	12	7,8
	lobaris	5	3,3
	b) egyoldali	10	6,5
	kétoldali	7	4,6
	c) lupusos (?)	6	3,9
	bacterialis (?)	11	7,2
3.	Lemeztes atelectasia	13	8,5
	ebből egyoldali	7	4,6
	kétoldali	6	3,9
4.	Fibrosis	9	5,9
	ebből körülírt	6	3,9
	diffus	3	2,0
	Összesen	57	37,3

2. táblázat

galiát, a szív minden irányú megnagyobbodását észleltük. Nem ritka — főleg polyserositis részjelenségeként — a pericarditis exsudativa sem, s ez szintén a közép-árnyék megnagyobbodásával járhat.

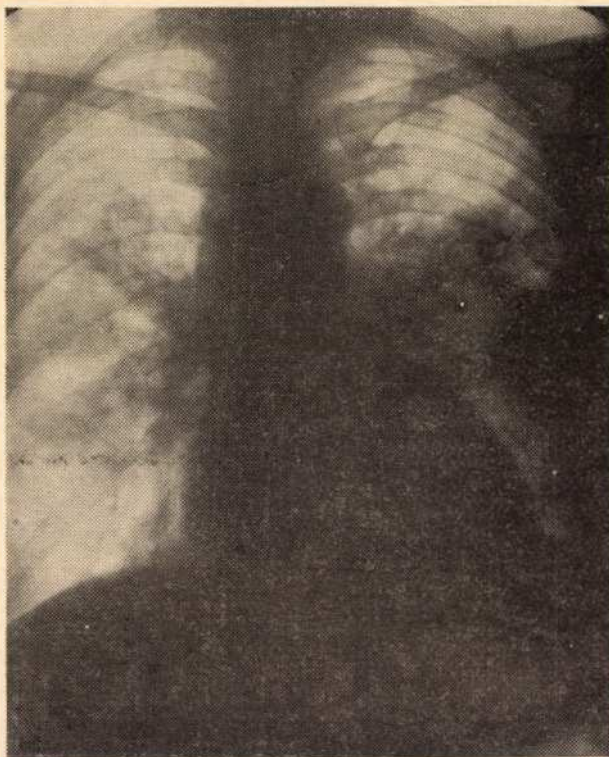
A tüdőparenchyma elváltozásait megjelenési forma és valószínű eredet szerint a 2. sz. táblázat szemlélteti.

Eszerint a 42 betegen leírt összes eltérések száma 57. Ezek részben egyidejűleg, egymás mellett voltak láthatók, de a táblázatban az egy betegen azonos vagy különböző időben észlelt eltérő jellegű tüdőelváltozások (pl. tüdőinfiltratum és fibrosis) külön-külön szerepelnek.

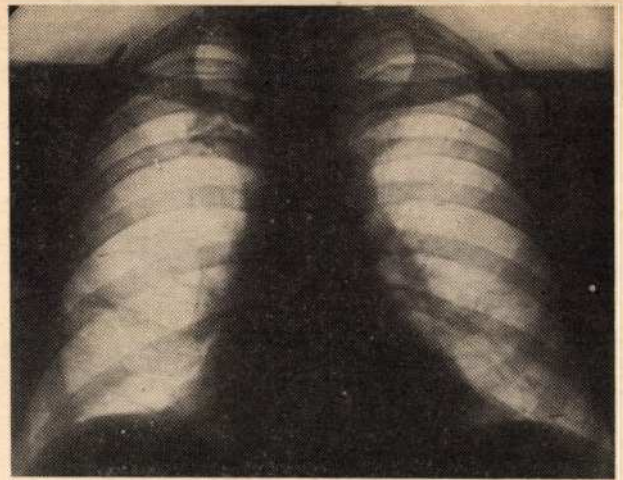
Az intrapulmonalis folyamatokat 2 csoportba osztottuk:

1. A SLE-os betegeknek az alapfolyamat tüdőbeli localisatioja nélkül előforduló olyan tüdőmegbetegedésekre, amelyeknél a SLE csak mint általában vett hajlamossító tényező vagy mint accidentalis társulás jöhet számításba. Ide soroltuk a tbc.-t, a bronchus cc.-t, a bronchiectasiát, stb., összesen 18 esetet.
2. Ebbe a csoportba a pneumoniaszerű infiltratiokat, a lemezes atelectasiát és a fibrosist, összesen 39 esetet soroltunk, egyrészt mert az elváltozások e típusai irodalmi adatok szerint a SLE specifikus laesioiként is előfordulnak, az alapbetegség direct manifestatioi is lehetnek, másrészt mert az alapfolyamatnak a tüdőre terjedése localisan magában a tüdőben is fokozhatja a secundaer bacterialis, vírusos és gombás fertőzésre való hajlamot. E tekintetben a tbc. ide is besorolható.

Pneumoniaszerű infiltratumot 17 betegen észleltünk (1. és 3/a. ábra). Ezek nagyobb hányada gócos jellegű, illetve egyoldali, kisebb része lebenyre vagy segmentumra localizált, illetve kétoldali volt. Igen változatos képet mutattak az elváltozások localisatio és klinikai lefolyás szerint. A beszűrődések valamivel gyakrabban a tüdők basisán jelentkeztek, de nem volt ritka a középső tüdőmezőkben sem. Az elváltozások

1. kép:
K. J.-né 41 éves nőbeteg.
Parahilarisan bal oldalon kiterjedett, intensivebb, jobb oldalon halványabb gócos infiltratum. Elhúzódnó felszívódás.

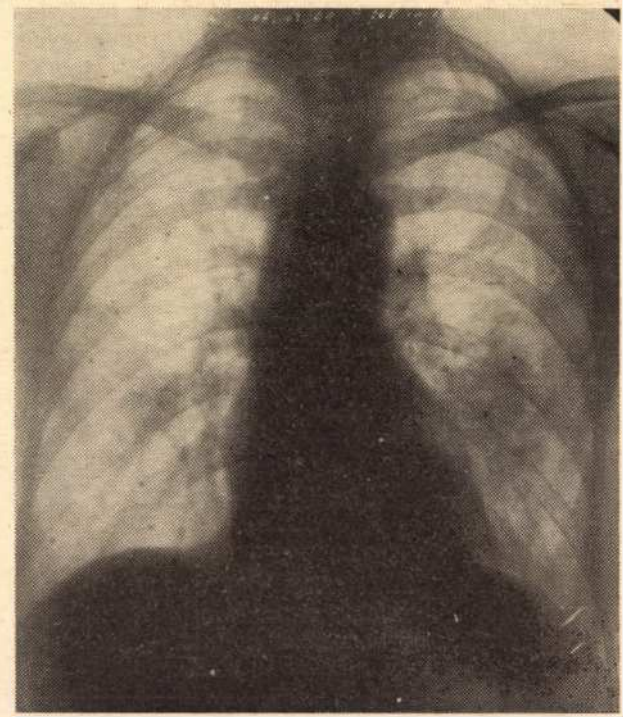

2. kép:
B. B. 55 éves férfibeteg.
Heves, légzéssel összefüggő oldalszúrás. A jobb alsó tüdőmezőben ujjnyi, bal oldalon ceruzányi széles atelectasiás árnyék, amely 2 hét alatt nyomtalanul gyógyult.

egy része recidivált, vagy vándorolt. Volt közöttük gyorsan felszívódó és protrahált lefolyású, megjelenésüket részben acut tünetek kísérték, más esetekben szinte észrevétlenül alakultak ki.

Mint látható, a pneumoniaszerű folyamatokat kérdésjelesen aetiologia szerint is felosztottuk, 11 esetben fertőzőes eredetűnek, azaz secundaernek, 6 esetben pedig primaernek, azaz az alapbetegség pulmonalis megnyilvánulásának tartottuk. A betegség fennállási ideje és a tüdőelváltozás megjelenése között nem találtunk összefüggést, a tüdő megbetegedése tapasztalataink szerint is a betegség során bármikor előfordulhat.

A tüdőben, legtöbbször az alsó lebenyben a rekesz felett 13 betegen mutattunk ki vízszintes vagy ferde lefutású kötegszerű árnyékot, ún. segment-atelectasiát (2. ábra). A lemezes árnyék 7 esetben csak egyik

3/a. kép:
T. I.-né 32 éves nőbeteg.
A kp. tüdőmezőben mindkét oldalon gócos árnyékoltág, amely migrált és ismételten recidivált. Lassú regressiók;

oldalán, 6 esetben mindkét oldalon megjelent, s olykor több, lépcsőzetesen egymás fölé rétegződő elem-ből tevődött össze. Megfigyeléseink szerint a segmentatelectasia SLE-os betegeken is részben acut klinikai tünetek (leggyakrabban pleuralis fájdalom) kíséretében jelent meg, s ilyenkor rendszerint kétoldali vagy lépcsős volt, és az acut tünetekkel együtt 2—3 hét alatt fejlődött vissza. Az ilyen típusú atelectasiák keletkezését Levin (11) pleuralis fájdalommal és a rekesz elevatiojával, a tüdő basalis területének elégtelen átszellőzé-sével magyarázza, s a secundaer elváltozások közé sorolja.

Más esetekben a tüdő acut gyulladásos jelenségei — bronchitis, peribronchitis, pneumoniaszerű infiltratum — után maradt vissza kötegszerű atelectasia, gyakrabban egyik oldalon. Ezek hónapokig-évekig is fennállottak, és therapiásan nem vagy alig voltak befolyásolhatók. Tapasztalataink szerint ezek felelhetnek meg a Földes (6) által leírt obstructios atelectasiának.

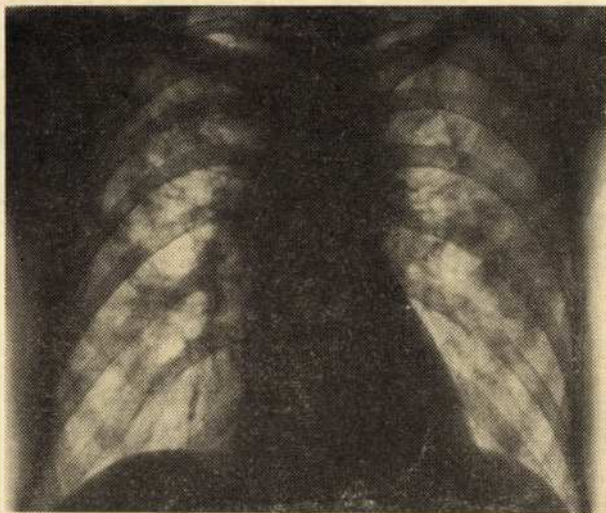
Körülírt vagy diffus fibrosist főleg recidiváló tüdőinfiltratiók és ismételt kisvérkőri keringési elégtelenség után 9 betegen láttunk (3/b. ábra).

Fibrosisba a tüdő kötőszövetének minden chronikus gyulladásos folyamata átmehet. Kórbonctanilag a collagen elemek felszaporodása és az elastikus rostok pusztulása jellemzi, voltaképpen tehát hegesedési folyamat. Röntgenképen a vonalas elemek megszaporodása vagy reticularis-micronodularis rajzolat figyelhető meg.

A fibrosis SLE-os betegeken általunk is tapasztalt viszonylag gyakoribb előfordulása a Caplan-syndroma analogiájára feltételezhetően a tüdőkötszövet fokozott reaktivitásával magyarázható.

Megbeszélés

A tüdőinfiltratiók eredetének tisztázása klinikai szempontból jelentős, mert ez a kiindulási alap a helyes therapia megválasztásához. A SLE-ban észlelt tüdőelváltozások valódi természetéről és a radiológiai differentialediagnózis lehetőségeiről az irodalomban igen eltérő nézeteket találunk. Thorell (18) a pleura közelében basalisán mindkét oldalon észlelt foltos, vonalas árnyékokat az alapbetegség közvetlen megnyilvánulásainak tartotta. Földes (6) szerint a lupusos pneumonitis az alveolusok oedema- és gyulladás okozta elzáródása következtében gyakran megy át chronikus atelectasiába, s ennek alapján a secundaer pneumoniától

3/b. kép:

Évek alatt a tüdőben diffus fibrosis alakult ki. Bal oldalon a kp. tüdőmezőben néhány halvány góccárnyék jelenleg is látható.

elkülöníthető. Wessel-Aas (19) úgy véli, hogy a SLE-os tüdőelváltozás radiológiai kimutatása nem nehéz, s olykor éppen a röntgenkép a diagnózis kiindulópontja. Gerland (7) ezzel szemben a röntgenológiai differentialásra, a lupusos eredet eldöntésére, még az alapbetegség ismeretében is kevés lehetőséget lát. Dubois (4) SLE-ra a vasculitis-okozta infiltratiót tartja jellemzőnek, de hangsúlyozza, hogy az aetiológiára elsősorban nem a röntgenkép, hanem a klinikai lefolyás és therapiás befolyásolhatóság utal. Levin (11) eseteiben az infiltratív és gócos tüdőelváltozások SLE-os eredetét — szövétani vizsgálat hiányában — a secundaer tüdőfolyamatok kizárása révén, indirecte bizonyította. Szerinte nagy valószínűséggel lupusos az eltérés, ha a basalis atelectasiát, a superinfectiót és az uraemiát sikerül kizárni, de megjegyzi, hogy még így is mindig maradnak csak retrospective tisztázható esetek.

Anyagunk feldolgozása során mi is kerestük azokat a röntgenmorphológiai jeleket, amelyek a tüdőelváltozás primaer vagy secundaer aetiológiáját közvetlenül bizonyítanák. Betegeink egy részében a tüdő basisán, többségében az egyik oldalon kisebb-nagyobb kiterjedésű gócos árnyékoltságot figyeltünk meg, de ezek semmiben sem különböztek a bacterialis bronchopneumonia jól ismert képétől. Más esetekben az infiltratum segmentumra vagy lebenyre terjedő összefüggő árnyékot képezett éppúgy, mint az lobaris pneumoniánál megszokott. Tapasztalataink szerint valamivel nagyobb volt a primaer SLE-os folyamat valószínűsége azokban az esetekben, amikor a centralisan tömöttebb, a széleken lazább szerkezetű foltos-gócos árnyékok a középső tüdőmezőkben szimmetrikusan jelentek meg. Főként ilyen betegeken észleltük a kiújulásra való hajlamot, a lassú regressiót, és másodlagosan interstitialis fibrosis, valamint chronikus atelectasia kialakulását.

Vizsgálataink eredményeként sok szerzővel egyetértésben azt kellett megállapítanunk, hogy SLE-ra röntgenológiaiul egyértelműen jellemző tüdőelváltozás nincs. A lupusos pneumonitist a bacterialis vagy egyéb eredetű secundaer pneumoniától a röntgenkép alapján megbízhatóan nem lehet elkülöníteni. Az irodalomból ismert és általunk is említett gyanújelek statisztikailag igazolható tények, de egy-egy konkrét eset hovatartozásának eldöntésére sem külön-külön, sem együttvéve nem alkalmasak. Ugyanezért Israel-lel (10) egyetértésben hangsúlyozzuk, hogy ismeretlen eredetű recidiváló, migráló és kétoldali bronchopneumonia esetén gondolni kell SLE-ra is.

Mindennapos munkánk során SLE-os betegen észlelt tüdőinfiltratum esetén mindenekelőtt a szóba jöhető secundaer elváltozásokat igyekeztünk kizárni.

A 2. sz. táblázatban látható csoportosítás alapját az egyidejűleg jelentkező egyéb tünetek, az alkalmazott therapia effectusa és a tüdőmegbetegedés lefolyása, tehát klinikai ismérvek képezték. Nagy valószínűséggel primaernek minősítettük az infiltratumot,

— ha az alapbetegség polysystemás exacerbatiojával párhuzamosan alakult ki, s a beteg

immunsuppressiók terápiaiban közvetlenül előtte nem részesült;

- ha a viszonylagosan nagy kiterjedésű elváltozás kialakulását az általános állapot hirtelen és arányos romlása (láz, elesettség, stb.) nem jelezte;
- ha a leukocytaszám nem emelkedett, vagy éppenséggel csökkent, továbbá ha a leukocyták száma corticosteroid terápia során a tüdőelváltozás javulásával párhuzamosan emelkedett;
- ha váltott antibiotikum kezelés nem eredményezett regressziót, ill. ha eközben az infiltratio növekedett vagy migrált, viszont erőteljes corticosteroid vagy cytotatikus kezelésre határozottan javult;

Felvetettük a SLE-os eredet lehetőségét minden tisztázatlan eredetű recurráló, antibiotikum-resistens, migráló tüdőgyulladás esetében is.

Ha egyidejűleg pleuritis és pericarditis exsudativa is fennáll, a punctatumban esetleg az LE-faktor is kimutatható, s ez az aetiopathogenetikai hátteret illetően adott esetben perdöntő lehet.

Nagy valószínűséggel *secundaernek* tartottuk a tüdőfolyamatot,

- ha erőteljes immunsuppressiók kezelés közben, a SLE egyéb klinikai tüneteinek regressziója idején alakult ki;
- ha a tüdő megbetegedését általános sepsis részjelenségeként észleltük;
- ha csak antibiotikus terápiára gyorsan regresszióval;
- ha significans leukocytosissal járt, és ez antibiotikus kezelésre csökkent;
- ha a bronchopneumonia terminalisan lépett fel.

Ezen kritériumok figyelembevételével a betegekben megfigyelt tüdőinfiltrátum 11 esetben *secundaer* pneumonianak, 6 esetben pedig *luposos* pneumonitisnek bizonyult.

A *luposos* tüdőelváltozások gyakoriságáról, valamint a *primaer* és *secundaer* folyamatok arányáról az irodalomban feltűnően eltérő adatokat találunk. *Nice és mtsai* (13) 46%-ban, *Harvey* (8) 22%-ban, *Alarcon* (1) 15%-ban tartotta az észlelt tüdőfolyamatot a SLE közvetlen megnyilvánulásának. Ezzel szemben *Levin* (11) 111 betege közül csak 3 esetben találta *luposos* eredetűnek a tüdőfolyamatot. *Dubois* (4) pneumóniát a SLE-os betegek (520

eset) 32%-ánál látott, de ebből csak 0,9% bizonyult *primaer* elváltozásnak. A mi anyagunkban a *primaer* SLE-os tüdőinfiltrátumok gyakorisága 3,9%.

Nyilvánvaló, hogy a nagy különbségek oka a differenciáldiagnózis nehézségeiben, a típusos klinikai és radiológiai kép hiányában keresendő, s általában annál ritkábban találták a folyamatot elsődlegesnek, minél szigorúbban körülhatárolt klinikai, szövettani és (vagy) radiológiai ismérvek alapján végezték a besorolást. A mi adataink *Dubois* (4, 5) és *Levin* (11) álláspontját támasztják alá, akik leszögezik, hogy a SLE-os betegeken gyakran jelentkező tüdőparenchyma elváltozások többsége másodlagos eredetű, és a *primaer* pneumonitis a SLE ritka (kb. 1–4%) megnyilvánulási formái közé tartozik.

Összefoglalás: Szerzők 153 beteg adatai alapján a *systemás* lupus erythematosusban röntgenológailag kimutatható tüdőfolyamatok gyakoriságát, formáit és klinikai jelentőségét, valamint az alapbetegséggel való összefüggésüket tárgyalják. Tapasztalataik szerint a tüdőelváltozásoknak az alapbetegséggel való kapcsolata a röntgenkép alapján nem tisztázható.

Az újabb irodalmi adatokkal összhangban hangsúlyozzák, hogy a *systemás* lupus erythematosusban gyakori tüdőelváltozások többsége *másodlagos*, és a *luposos* pneumonitis a SLE ritka megnyilvánulásai közé tartozik.

IRODALOM: 1. *Alarcon-Segovia, D. és D. G. Alarcon:* Dis. Chest. 1961, 39, 7. — 2. *Bencze Gy. és Sövényi E.:* Magy. Radiol. 1960, 12, 152. — 3. *Boyle, J. A. és W. W. Buchanan:* Clinical Radiology, Blackwell Sci., Oxford, 1971. — 4. *Dubois, E. L.:* Lupus Erythematosus, McGraw-Hill, New York, 1966. — 5. *Dubois, E. L. és D. J. Tuffanelli:* J. A. M. A. 1964, 190, 104. — 6. *Földes J.:* Amer. J. Clin. Path. 1946, 16, 160. — 7. *Gerland, C. H. és M. A. Sisson:* Amer. J. Roentgenol. 1954, 71, 581. — 8. *Harvey, A. M. és mtsai:* Medicine, 1954, 33, 291. — 9. *Hollósi K. és Radnai B.:* Orv. Hetil. 1960, 101, 1946. — 10. *Israel, H. L.:* Amer. J. Med. Sci. 1953, 226, 387. — 11. *Levin, D. C.:* Amer. J. Roentgenol. 1971, 111, 510. — 12. *Leovey, A. és Berkovits L.:* Wien. Z. inn. Med. 1960, 41, 152. — 13. *Nice, Ch. M. és mtsai:* Amer. J. Roentgenol. 1959, 81, 264. — 14. *Osler, W.:* cit. Moersch és mtsai: Dis. Chest. 1956, 29, 166. — 15. *Petrányi Gy.:* Korányi Társ. Tud. Ülései VI. Medicina, Budapest, 1965. — 16. *Sövényi E. és Bencze Gy.:* Fortschr. Röntgenstr. 1957, 86, 17. — 17. *Simon Gy. és mtsai:* Gyermekgyógyászat, 1969, 20, 131. — 18. *Thorell, J.:* Acta Radiol. 1952, 37, 8. — 19. *Wessel-Aas, T.:* Scand. J. resp. Dis., Suppl. 1968, 63, 127. — 20. *Winslow, W. A. és mtsai:* Amer. Int. Med. 1958, 49, 70.